

Amik Annamária – György Andrea

HARC ÉS HELYTELENKEDÉS

SZILASI LÁSZLÓ: *TAVASZI HADJÁRAT*.
MAGVETŐ, BUDAPEST, 2021.

GyA: Azért lettem kíváncsi Szilasi László könyvére, mert tudtam, hogy kapcsolódik Mikes *Leveleskönyvéhez*, amit nagyon szeretek. Bár Mikes Kelemen valóban az alfája és ómegája a kötet első, *Ostorod* címet viselő kisregényének, a szöveg végére érve mégis csalódottnak éreztem magam. Akárcsak a második regényke, *A koppantyú lovagjai* esetében.

AA: *A harmadik híd* után én automatikusan elolvasok mindent, amit Szilasi ír. De amannak a letaglózó súlyától eltérően, az otthontalanság kérdése itt inkább pajkosan tér vissza.

GyA: Időbe telt, mire rájöttem, hogy a *Tavaszi hadjárattal* csak úgy tudok dialógusba kerülni, ha félreteszem azt az elvárást, hogy történetelvű prózát olvassak. És ennek az elengedésnek meg is lett a gyümölcse. Második nekifutásra már ráérősen élveztem minden egyes részletét annak, ahogyan Szilasi, mintha egy papírszínház lapjait mozgatná, keresztülhurcolja szereplőit a magyar történelem 18–19. századi, hősi eseményektől zsúfolt színpadán. Sokkal ütősebbnek éreztem a humorát, és háttérbe szorult, jelentőségét veszítette a kapkodó, sietős történetmondás, a jellemek egysíkúsága és az egyhangú szereplői szólamok.

AA: A főszereplők tényleg beleolvadnak a történelmi adatok és személységek masszájába, és ez fordított irányban is hat: elhalványulnak a forradalmárok alakjai is. Viszont annál izgalmasabb volt számomra a két kisregény közötti nyelvi kapcsolódás, a több szemszögből elmesélt történet gubancosságában visszatérő, engem Mariásra emlékeztetőn ismétlődő, egymást felülíró kifejezések, képek.

GyA: Újraolvasáskor saját magam leptem meg azzal, hogy képes voltam belefeledkezni például a Tiszát szabályozó tizenkilencedik századi föld-

munkások mindennapjaiba, a talicskakészítés rejtelseibe vagy a kívülálló számára érdektelennek, egyhangúnak tartott Alföld élővilágának a bemutatásába.

AA: Ugye te sem találkoztál eddig a trepni, palincs, szüggellő szavakkal? Hangosan felkacagtam, amikor a betegségéből felépülő Eötvös József szó-lásszabadságról szóló minielőadását indiános filmekbe illő kép zárja: „el-poroszka a naplemente irányába”. De ez nem öncélú szórakoztatás. Az indián motívum visszatér az utászok útjába kerülő tomahawk képében is, amelynek sorsa jól jelzi, hogy is kellene közelednünk az identitás kérdéséhez: Ábel már a tomahawk nyelét és fejét is kicserélte, mégis ugyanaz. Egészen természetes, hogy Hadasi Oszkár-ból Kairóban Ansgar A’dasi lesz.

GyA: Az ironia és a játékoság tiszteletre méltó erényei a kötetnek.

AA: És mégsem iktatják ki a nyugtalanító mélyről érkező morajlást, ami jól tetten érhető például ebben a szépséges képben: „téli Tiszán az a retten-tő rianás”.

GyA: Az a lazaság, a fesztelenség, ahogy Szilasi a magyar történelem kiemelten hősi korszakát megragadja, engem lenyűgöz. „Daliás idők voltak ezek” – jegyzi meg ironikusan a 48-as forradalom előestéjén a narrátor. Szilasi a magyar széppróza anekdotikus hagyományát folytatva alulnézetből ábrázolja a történelmet anélkül, hogy tiszteletlenül bánná a múlttal. Azon-túl, hogy kiválóan dokumentált, és főleg a részletek kidolgozásában izgal-mas történelmi atmoszférát teremt, mégsem hagyományos történelmi re-gényt írt.

AA: Az összefonódó történetszálak szervezőelvét Ágota fogalmazza meg, amikor J. F. Cooper indiános regényeit olvassa: a szerelem az, ami igaz, ami azon felül van, „fiction”. De az ő non-fiction-jükbe bőven belefér-nek mások is, így igazán nem tudtam komolyan venni ezt a szép romanti-kus üzenetet, utóízében számomra ez mégiscsak történelmi regény marad.

GyA: A csatajelenetek pátosz nélküli bemutatásának kitűnő példája, ahogyan Bezerédi Elek, a korábban Bécsben tevékenykedő magyar vívó-mester a forradalmi hadseregben harcolva a pákozdi csatamezőn egykori ta-nítványaival találja magát szembe: „Némelyiket szerette, némelyiket nem. Az előzőek elől kitért, az utóbbiakat válogatás nélkül leszurta.” Engem me-gnyugtat az, hogy Szilasi csatamezőin nem hőszok harcolnak.

AA: Igazából csak a korrajz markáns, az alcímbéli „szerelmes magyarok” hangja nem cseng karakteresen. A történelmi sík és a személyes dimenzió metszéspontja itt sem ragadott meg, ahogy a *Kései házasság*ban sem. Ádámék odvas fájáról nem éreztem, hogy az a hely volna, ahol – hogy az előző re-

gényből idézzek – „a magad módján, kimeredsz a társaddal az időből”. Az író eszköztára elnyomja a szereplőit.

GyA: A *Tavaszi hadjárat* két szövege tobzódik a kiváló írói ötletekben. Az első kisregény például a Rákóczi-emigráció két fiktív, nyelvileg és kulturálisan többé-kevésbé asszimilált rodostói leszármazottját érdekes kísérletnek veti alá: megvizsgálja, hogy „vissza tudják-e tanulni magukat magyarságukba”? Végigjárja velük a nemzeti identitáskeresés állomásait a reformkori Magyarországon, arra keresve a választ, hogy „hát végeredményben mit is jelent az, hogy magyar”. Szilasi konokul hallgat, inkább csak körbejárja a kérdést, de úgy, hogy az olvasónak nem ad lehetőséget arra, hogy ismerős szlogenekbe kapaszkodjon (állam, hagyományok, közös eredet, nyelv, étkezés, viselet), inkább arra hívja, hogy személyes válaszokat fogalmazzon meg. Emlékezetes az a jelenet, amikor Szakmáriék a fárasztó utazás után budai házukban a kandalló előtt édes bort isznak, olvasnak, beszélgetnek, majd Szakmári megjegyzi: „Ilyenkor, ezeken az estéken nagyon szerettem, hogy én magyar vagyok.” És ez a vallomás máris önvizsgálatra invitál: mikor szeretem azt, hogy magyar vagyok?

AA: Valamiféle választ mégiscsak sugall. Magyarok lenni annyi, mint magyarral lenni, olvassuk. A magyarság személyes narratívája nem egy bura, hanem a kapcsolódások kiindulópontja. A valódi hazát az egyik szereplőnek a szerettei jelentik, akiknek rendületlenül híve, hangzik a *Szózat* nyitósorainak átírata.

GyA: A könyv egyik legjobb ötlete az, hogy Ádám utólagosan beleír Mikes kéziratába, belekomponálja Kőszeghy Zsuzsit. Míg Mikes az édes néne költött alakjáról próbálja elhitetni, hogy valós személy, addig Szilasi éppen fordítva: a valós Kőszeghy Zsuzsit teszi fiktívvé.

AA: Az irodalmi foglalatosságot Ábel is úzi, aki, miközben barátjának mesél, kész recepcióelméletet fogalmaz meg: „a történet vagy a történet hiánya épp a másik befolyásolhatatlan elsajátításában válik egésszé”. Nem marad el az irodalom művelésének számomra oly kedves formája, a fordítás sem, amelyről itt hallottam a legszebb definíciót: „alázatos egy dolog lehet ez a fordítás, nagyságos asszonyom. Meghajolni, kötve lenni, valaki mást átkarolva vinni félig, félig meg vele menni”.

GyA: Egy jelöletlen idézettel Mikes utolsó levelének fájdalmasan gyönyörű sorait ismerhetjük fel az *Ostorod* című kisregény zárlatában. Amint a szelíd Mikes Kelemen papírra veti, hogy ő maradt utolsó emberként a Rákóczi-emigráció tagjai közül, máris a mennyei haza felé irányítja tekintetét, ahol végre befejeződhet a szinte teljes életén át tartó száműzetése, „ha-

szontalan bujdosása”. Jellemző és megható fordulattal rögtön vissza is szívja a „haszontalan” jelzőt, majd elmerül Isten végtelen kegyelmének a szemléletében. A megváltoztathatatlanba való bölcs belenyugvás erőteljesen átüt ezen a szövegen is.

AA: A fergeteges, túlcsonduló nyelvi-képi-tartalmi gazdagság mellett végig érezhető a szomorkás mellékhangsúly. A két összefonódó kisregényben szereplő szerelmespárok a *dinkies* (*double income no kids*) mintapéldányai. Ínyencek és hedonisták, akik a „hátha történik ott valami” motiválta társadalmi élet és az odvas fában zajló üzekerdedéseik között keresik önmagukat. Keleti oda-visszautazásukkal bezárul a kör. Gyermeektelen, zárt körű társaság, életüknek nincs önmagán túlmutató folytatása. Valóban „a *szinkron* változat” ők, ahogy a „*diachron* ügy”, a szabadságharc névtelen hőseit jellemzi a mű. Mikeshez hasonlóan az angol Teasdale Márta is az elmélkedés útján próbálja a szinkron magyar időt számára érthető diakroniává kitergetni.

GyA: Az áthallott mikesi reflexiót hatásosan illusztrálja az *Ostorod* szerelmespárjának látomása: a Márvány-tenger partján a sárga búzamezőben szeretkező Ádám és Ágota hirtelen az Adytól ismert „magyar Ugaron” találja magát, majd egy égből leereszkedő tüzes szekér felrepíti őket a végtelen magasba, ahonnan a világot egészen más perspektívából szemlélhetik, és amelyből a nemzeti hovatartozás kérdése már bagatell.

AA: A többi történet is a mágikus realizmus jegyében írt záróakkorddal végződik. A fluid nemzeti identitást képezi le a beteg Márta gondolataiban a szó szerint lázas kutakodás a „halandzsa” szavunk eredete után. A kötet zárópasszusa az a hagymázás eszmefuttatás, amelybe belekeveredik az ál-latin tipográfiai vakszöveg és a nyelv minden betűjét felhasználó nyelvi játék, sugallva minden játék halálos komolyságát vagy még inkább a halállal szembenálló játékosságot.